

Digitale
Nieuwsbrief

Stichting
Werkgroep
Grauwe
Kiekendief

Jaargang 1 Nummer 6

Postbus 46, 9679 ZG Scheemda

www.grauwekiekendief.nl

28 september 2007

Verplichte braak gaat eruit

Door Ben Koks

De braaklegging: laatste strohalm voor de Grauwe Kiekendief in Nederland? Met deze titel schreven we in 1992 een korte bijdrage voor het tijdschrift Limosa (nr. 4, p. 175). Een titel met een vraagteken. Vijftien jaar na dato zal de braakregeling europawijd worden afgeschaft.

Op 3 oktober as. zal Birdlife een petitie aanbieden aan de Euro-commissaris van Landbouw Mariann Fischer Boel om te wijzen op de ecologische betekenis van o.a. braaklegging voor met name akkervogels. Birdlife beroept zich hier vnl. op betekenis van braak voor een keur aan akkervogels in het Verenigd Koninkrijk. Soorten als Kievit, veldleeuwerik en bijv. grauwe gors hebben in de Britse verhoudingen baat gehad bij meerjarige set-aside.

De WGK is de afgelopen zomer verschillende malen door medewerkers van het Ministerie van Gerda Verburg (LNV)

gebeld met de vraag of het vanuit de akkervogels gezien geen ramp is dat de braaklegging zou worden afgeschaft. Jullie zullen misschien verbaasd zijn om te horen dat ondergetekende heeft verklaard dat afschaffing van de huidige regeling beslist geen ramp is. Via dit korte stukje zal worden uitgelegd waarom.

Beste Werkgroepsleden,

Het is vakantietijd geweest maar ook in deze traditionele komkommertijd valt er weer boeiend nieuws over onze kiekendieven en aanverwandte zaken te melden. Behalve politiek voorpaginanieuws (zie hiernaast) hebben we weer geprobeerd om een goede mix van interne mededelingen en artikelen over binnen- en buitenland voor jullie samen te stellen. Veel leesplezier toegewenst en hopelijk tot ziens bij de komende wintervogeltellingen!

"Optimaal" braak in het Duitse Rheiderland.

De huidige betekenis van braaklegging voor vogels in Nederland

De enorme lappen meerjarige braaklegging zoals die vanaf 1989 tot en met 1993 in Nederland met name op de zware klei-gronden van het Oldambt en delen van de Drents-Groninger veenkoloniën waren te vinden vormden een onlosmakelijk onderdeel van het herstel van de populatie grauwe kiekendieven in Nederland. Door middel van rapporten, artikelen en aandacht in de media is toen veel aandacht gegenereerd voor de ecologische voordelen van deze maatregel voor roofvogels, uilen maar ook karakteristieke akkervogels als kwartel en veldleeuwerik. Goede documentatie van de ecologische effecten in combinatie met een goede pers bleek uiteindelijk de opmaat te zijn om vanuit de Groninger ervaringen te pleiten voor een breed akkervogelverhaal. In 1995 en 1997 werd dit brede akkervogelverhaal door zowel de Rijks- als de Provinciale overheid erkend door het starten van de pakketten 'natuurbraak' en 'faunaranden'. Met name goed gedimensioneerde faunaranden bleken een gouden greep te zijn en de conclusie is gerechtvaardigd dat met name gevarieerde en brede faunaranden effectief zijn voor Rode lijst soorten als grauwe kiekendief, veldleeuwerik, gele kwikstaart maar ook [...] z.o.z.

Verplichte braak gaat eruit

[...] *vervolg voorpagina* patrijs en kwartel. Uit de wintertellingen van de WGK is verder gebleken dat faunaranden betekenis hebben voor niet-broedvogels als blauwe kiekendief, velduil en bijv. geelgors.

Braaklegging in de periode 1994-2007 heeft echter beslist niet die ecologische kwaliteit gehad die het had kunnen brengen. In de beeldvorming is het nog steeds zo dat braaklegging in al zijn uitingsvormen een prachtige maatregel zou zijn voor de algehele biodiversiteit in het open bouwland. De praktijk is echter weerbarstiger en ik durf hier de stelling aan te gaan dat het grootste deel van het Nederlandse braak-areaal een negatieve uitwerking heeft gehad op soorten die er toe doen. Dit heet in vakjargon een ecologische valkuil!

Op de bijgevoegde foto (zie voorpagina) is een relatief klein stuk meerjarige braak (7 ha) in Rheiderland te zien. Op het moment dat deze foto werd gemaakt (30 december 2006) zat er een paartje ruigpootbuiszieren, 5 blauwe kiekens en een groepje van 30 veldleeuweriken. Meerjarige braaklegging heeft zijn nut vooral bewezen in met name de periode 1990-1993 (hierover zijn verschillende artikelen geschreven in o.a. De Grauwe Gors (1993, jaargang 21 nummer 3-4) en De Levende Natuur (1997, jaargang 98: 218-222). Na deze roemruchte periode kwam braak als akkervogel-instrument op de meeste boerenbedrijven steeds meer in het gedrang. Dit neemt niet weg dat naar onze inschatting c. 10% van de braakpercelen in Groningen goed vogelbeheer kende en hoge dichtheden van soorten als veldleeuwerik, kwartel en zelfs de terugkeer van de patrijs waren daarvan het beste bewijs dat broedvogelpopulaties konden opveren. Opvallend waren de broedende velduilen die in vrijwel alle jaren werden gevonden. Meerjarige braaklegging heeft echter vooral een grote betekenis gehad voor overwinterende uilen en roofvogels. Jammer dat de resterende 90% in het voorbije decennium in Nederland ecologisch zo matig uit de verf is gekomen.

Wat voor de ene soort een ecologische valkuil is kan voor de andere soort een zegen zijn. Zo weten wij uit ons radiozender-werk dat mannetjes grauwe kiekendieven een goede neus hebben voor pas gemaaide braakstroken waar ze vnl. veldmuizen vangen. Diezelfde rand kan echter voor een broedend paartje veldleeuwerik keer op keer tot mislukte legsels leiden. Foeragerende gele kwikstaarten hebben echter baat bij de kort afgemaaide grasvegetatie terwijl een kwartel met kleine jongen kort daarvoor is uitgemaaid. Zelfs akkervogelboeren van het eerste uur laten geen kans onbenut om een strook grasbraak verschillende malen per broedseizoen te versnipperen. Deze randen hebben überhaupt geen betekenis voor welke soort dan ook. Naast het veel te vaak maaien van de braakpercelen bleef de potentiële betekenis van braak vaak beperkt door bijv. alleen engels raaigras of phacelia in te zaaien en/of veelvuldige grondbewerkingen uit te voeren. Het landbouwkundige gebruik heeft eigenlijk altijd de boventoon gevoerd en daarmee is de ware ecologische betekenis van (meerjarige) braak in Nederland nimmer goed benut. Vanuit LNV, provincies en/of agrarische natuurverenigingen is hier eigenlijk nooit aandacht voor gegeven.

Lobby

We praten momenteel met verschillende partijen om te zien op wat voor manier het thema akkervogels en effectievere vormen van beheer op een grotere schaal kan worden georganiseerd. We hopen dat het Europese Parlement open staat voor argumenten die ontwikkelingen in agrarische gebieden in relatie tot duurzame vormen van landbouw en akkervogelbeheer mogelijk maakt. Wij hopen dat de kennis die de WGK in de periode 1989-2007 heeft vergaard een rol zou kunnen spelen in de omvorming van het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) naar een beleid waarbij serieus rekening wordt gehouden met effectieve vormen van akkervogelbeheer.

We hopen dat VBN al haar lobby-kracht in de strijd zal werpen de nodige punten binnen te slepen. We wensen de mensen in de Zeister burelen veel succes toe tijdens het taai werk voor een duurzaam behoud van de vogels van onze agrarische gebieden. □

Meld je aan en tel ook mee!

Nieuwe ronde wintertellingen

Oproep voor vrijwilligers: we tellen weer vogels in het akkerland!

Vorige week hebben de vrijwilligers van de WGK al een mailtje ontvangen vanwege de extra oktobertelling die we in het kader van World Bird Watch van Birdlife gaan uitvoeren: op zaterdag **6 oktober** is het zo ver en zullen we weer een bijdrage leveren aan dit event.

Onze eigen wintertellingen hebben we geprikt op de volgende zaterdagen: **27 oktober 2007, 19 januari 2008 en 22 maart 2008**. Plaats van samenkomst is uiteraard het altijd gezellige honk van Clara & René van Rijn in Kostverloren. Vanaf 8.30 uur zal de koffie en thee klaar staan en vanaf 9.00 uur zullen de duo's over de verschillende delen van onze werkgebieden uitzwerven.

Aanmelden bij de wintertellingen-coördinator **Hilbrand Schoonveld** (0595-413936 of 06-14369916). E-mail: hip55@hetnet.nl

De wintertellingen van de WGK geven inzicht in de betekenis van bijv. faunaranden en luzernevelden buiten de broedperiode. Voor soorten als buizerd, blauwe kiekendief en zangertjes als veldleeuwerik en geelgors blijken bepaalde maatregelen of bepaalde gewassen van groot belang te zijn. Het verzamelen van goede gegevens beschouwen we als een pré in de discussie's over de toekomst van agrarisch natuurbeheer. We vergeten echter niet dat het vooral schitterend is een velduil uit zijn dekking op te jagen, de adembenemende jacht van een smelleken te zien plaatsvinden of een parmantig paartje patrijzen door een faunarand weg te zien rennen. Deze tellingen zijn ook ideaal om introducees mee te nemen en gezelligheid staat iedere keer weer voorop!

Senegal kiest voor biologische bestrijding

Door Wim Mullié

De Senegalese minister van landbouw en plattelandontwikkeling, Hamath Sall, heeft vrijdag 21 september 2007 tijdens een persconferentie verklaard dat het pesticidenbeleid van Senegal er van nu af aan op gericht zal zijn om, waar mogelijk, conventionele chemische bestrijdingsmiddelen in land- en tuinbouw te vervangen door biologische methoden.

De minister verklaarde dit na een bezoek aan de productie eenheid voor biopesticiden van SenBiotech in Dakar. Een dag eerder, tijdens de ministers conferentie, had de president van Senegal Me. Abdoulaye Wade, ook al opgeroepen tot het gebruik van biologische bestrijdingsmethoden.

Senegal is op 9 augustus begonnen in het zgn. "bassin arachidier", het belangrijkste landbouwgebied van Senegal, sprinkhaanbestrijding uit te voeren met Green Muscle™, een biopesticide met als actief bestanddeel de entomopathogene schimmel *Metarhizium anisopliae* var. *acridum*. Van de 2500 ha tot dusverre bespoten, 1250 ha of 50% is uitgevoerd met Green Muscle. Dit operationele gebruik van Green Muscle is een primeur voor de gehele Sahel. Tot dusverre werd het uitsluitend in proeven toegepast.

De Minister stelde dat de redenen voor deze omslag in het tot nu toe gevoerde beleid zijn gelegen in argumenten van volksgezondheid, milieubescherming en economie. Senegal heeft in de afgelopen jaren zijn export van

tuinbouwproducten spectaculair zien toenemen met een factor 3. Echter, het gebruik van niet selectieve chemische middelen draagt in ernstige mate bij aan de ontwikkeling van secundaire plagen, doordat natuurlijke vijanden worden uitgeroeid.

Hoewel het abundantie voorkomen van sprinkhaanetende vogels, zoals de grauwe kiekendief, kleine torenvalk en zwaluwstaart wouw niet expliciet een rol heeft gespeeld bij deze beslissing, heeft het er impliciet wel degelijk toe bijgedragen. Door recent onderzoek van de FAO, uitgevoerd in Algerije, Niger, Mauritanie en Sudan door Bob Cheke, Christiaan Kooyman en Wim Mullié is namelijk duidelijk geworden dat biologische betrijding en predatie door vogels van sprinkhanen een synergistisch effect heeft. Dit effect onderscheidt de werking van biologische middelen van dat van chemische middelen. Bij toepassing van biologische bestrijding nemen vogels toe als predatoren van sprinkhanen in de bespoten gebieden. Bij gebruik van chemische middelen verlaten de vogels massaal de bespoten gebieden.

Het mag duidelijk zijn dat deze belangrijke beslissing van Senegal een stap voorwaarts is om een van de potentiële risico's voor trekvogels in de Sahel te verminderen. Het is te hopen dat de andere Sahel landen snel het Senegalese voorbeeld zullen volgen. ■

Kiekendieven zorgzame ouders

Door Theo van Kooten

Bij de grauwe kiekendieven (en ook de bruine) zorgen de ouders voor de jongen tot het moment dat ze besluiten te vertrekken naar zuidelijker oorden. De jongen gaan dan hun eigen weg op een vaak later tijdstip. De broedzorg tijdens de fase dat de jongen op het nest zitten is in de afgelopen 15 jaar goed in kaart gebracht. Er is minder gedetailleerd gekeken naar de periode dat de jongen het nest (definitief) verlaten hebben.

In zekere zin leiden de jongen en ook de moeder een relatief saai bestaan. Hun leven is in deze 2-3 maanden geconcentreerd in de nabije omgeving van het nest. Vaak moeten ze wachten tot vader verschijnt met het eten. En zo'n maaltijd is toch ook zo verorberd. Verder moeten de jongen en gedeeltelijk ook de moeder hun tijd doorbrengen met zitten, slapen, spelen (interacties), poetsen en later ook vliegen en verkennen. Je kunt je voorstellen dat het op het nest zo toegaat, maar het blijkt ook na het uitvliegen zo te zijn. Een groot gedeelte van de dag wordt zittend doorgebracht met regelmatige poetsbeurten en veelvuldige interactie met nestgenoten. Naarmate de vleugelspijeren meer getraind worden en vorm krijgen gaan de jongen ook meer de omgeving verkennen en zoeken ze de uitdaging op, zoals het landen op paaltjes, een molenwiek, een gevecht met een andere roofvogel. Ik ben ervan overtuigd dat er sprake is van een voorbeeldfunctie

van de ouders, immers de oudervogels zorgden ervoor dat buurtende roofvogels afgetuigd werden (een reeds gangbaar begrip in de groep). En de jongen lijken dit ook leuk te vinden. Maar daarnaast maken de jongen ook kennis met hun leefomgeving uit eigen nieuwsgierigheid, nog niet gehinderd door enige ervaring.

Rondom de zorg voor de jongen heb ik dit jaar drie nesten in het bijzonder gevolgd. Het betreft twee paartjes bij Noordbroek en in een later stadium het zenderpaar Edzard en Fenna. De jongen van de twee paartjes bij Noordbroek verschilden circa 1 week in leeftijd. Bij deze paartjes was al een leuk verschil te zien in jongenverzorging. Bij paar 1 werden regelmatig p.o.'s gezien, maar in een gelijk aantal gevallen bracht de man de prooi rechtstreeks [...] z.o.z.

Zorgzame ouders

vervolg vorige pagina [...] naar het nest. Dit bleek met name het geval te zijn als de vrouw in kwestie in geen velden of wegen te bekennen was. Bij paar 2 werden in een paar uur tijd zo 4-6 prooien gebracht, in eerste instantie door de man, maar later door beide ouders. Op een ochtend zag ik 5 prooien arriveren. De vrouw ving hiervan drie, en dat snel achter elkaar, en in de direct omgeving van het nest. De man ving twee, waarbij hij telkens over het nest kwam om te constateren dat de vrouw weg was. Vervolgens ging hij een heel eind het veld in om de vrouw te zoeken en de prooi bij haar af te geven. De vrouw bracht de prooi vervolgens in meeste gevallen in de snavel naar het nest (ipv in de poten). Dit gedrag van prooi-overdracht naar de vrouw bleef het mannetje volhouden tot dat de jongen al enige tijd vrij op het gemaaid tarweperceel bivakeerden. Vanwege drukke landwerkzaamheden verplaatsten de activiteiten zich al snel naar naburige landerijen, waar de vogels minder goed te volgen waren. Overigens brachten de ouders van

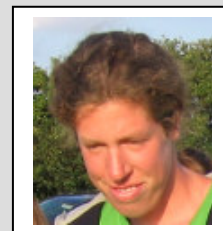

Noordbroek paren merendeels muizen naar de jongen in deze fase van de broedzorg. Het zenderpaar kreeg behalve van andere soorten roofvogels ook regelmatig bezoek van een gewingtagd jong grauwe kiekendief. Later was ook een ongemerkt jong aanwezig. Deze vreemde jongen worden niet Overigens kwam zo laat in augustus ook wel eens een adulte man buurten, en ook deze werd in dit stadium niet verjaagd door de man des huizes. De jongen vlogen regelmatig samen met de jongen van buiten. Op 28 augustus werd de trend voortgezet van een verschuiving van gevoerd worden naar zelf eten zoeken. Zoals we hebben kunnen lezen zijn beide ouders rond 7 september op weg gegaan naar Afrika. De jongen hebben nog zo'n 10 dagen gehad om verder aan te sterken voor hun eerste tocht.

~ Nog meer leuke activiteiten voor vrijwilligers ~

Tafeltje-Dek-Je Stijl

Om in de lange maanden zonder rondvliegende Grauwe Kieken niet helemaal alleen nog maar naar www.grauwekiekendief.nl te kijken worden er in de winter ook vogels geteld. Op zich niks nieuws en dit jaar worden de wintertellingen weer leuker dan voorheen (zie het stuk van Hilbrand hierover, die dit jaar weer de coördinatie doet). Echter zoals in de vorige nieuwsbrief Ben al heeft verteld, doen we als werkgroep dit jaar ook iets nieuws. Naar voorbeeld van onze zuider- en westerburen hebben we dit jaar voor het eerst in Nederland een wintergraan project. In Groningen en Drenthe, en in voorbereiding in Flevoland, liggen een aantal zomer en wintertarwe veldjes en stroken. Het afgelopen weekend (22-23 september) zijn ze voor het eerst geteld, op een vergelijkbare manier als bij de wintertellingen gebeurt. Op een veldje waar een flinke plas water op stond kwamen we 7 watersnippen tegen, er had een grote groep Grauwe Ganzen zich ontfermd over een veld en Leen had al weer zijn eerste Blauwe Kiekendief van het winterseizoen te pakken. De bedoeling is om deze graanranden en bijbehorende blanco stroken elke twee weken rond het weekend te tellen. De eerst volgende is in het weekend van de Euro Birdwatch Day (6-7/okt), en omdat Ben toch mooi weer besteld heeft een goed weekend om er weer lekker op uit te trekken en vogels te tellen. Er wordt geteld in Groningen en Drenthe, later in oktober gaan we ook nog muizen vangen om te kijken of er verschillen zijn tussen gebieden met en zonder wintergraan. Bij dit tafeltje-dek-je-WGK-stijl project kunnen we alle hulp zeker gebruiken! Mocht je zin hebben in wat frisse lucht en/of leuke vogels mail dan naar jornaarisz@hotmail.com.

Alvast bedankt en hopelijk tot bij één van de vogeltellingen....

Nieuws van onze kiekendieven

Waar zijn onze zendenvogels nu?
 volg het op www.grauwekiekendief.nl
 Elke week een nieuwe update met
 teksten van Amy Bergman.

Prijsvraag

Oplossing vorige keer:

- A) blauwe kiekendief
- B) een vrouwtje van c. 4 weken oud
- C) akkerbouwgebied nabij Bunde (D)
- D) Kornweihe

In Rheiderland wist een bigaam 2KJ mannetje blauwe kiek zowaar twee nesten groot te brengen. Het nest in het wintergerst van landbouwer Holger Relotius vloog uiteindelijk uit dankzij beschermingsmaatregelen. De blauwe kiek neemt in een aantal Europese landen in akkerland toe; een ontwikkeling die in schril contrast staat met de populatie op onze wadden-eilanden.

Nieuwe prijsvraag:

Deze (vage) foto is gemaakt bij de gele coupure in de Reiderwolderpolder in juni 2007.

- 1) Om welke soort gaat het hier?
- 2) Welk geslacht heeft deze vogel?
- 3) In welk kalenderjaar is deze vogel?
- 4) Op welk gewas heeft deze vogel net een prooi gevangen die hij kort daarop gaat opeten?

Hint: het gaat niet om een moeilijk kijkende vrouw Morinelplevier, wat de rode borst zou kunnen doen vermoeden!

Heb je ook een mystery foto? Stuur deze dan samen met vier vragen naar de redaxy voor de volgende prijsvraag!

Bedreiging van trekvogels in de Sahel

Tijdens de conferentie van de Europese Ornithologen Unie (EOU) in Wenen (24 t/m 29 augustus 2007) vond een symposium over bedreiging van trekvogels in de Sahel plaats. Het symposium werd georganiseerd door Will Cresswell van de universiteit St. Andrews in Schotland en Volker Salewski van de Vogelwarte Radolfzell. De WGK werd vertegenwoordigd door Chris Trierweiler met het verhaal over dieet en bedreiging van Grauwe kiekendieven in Niger.

De Sahel is de vegetatiezone direct zuidelijk van de Sahara en beslaat een groot deel van Westafrika. Cresswell vertelde dat dit droge, kwetsbare gebied onderhevig is aan veranderingen door bijvoorbeeld schommelingen in de hoeveelheid neerslag, overbegrazing en toenemend gebruik door mensen (bijv. voor kappen van brandhout), wat uiteindelijk tot woestijnvorming kan leiden. Deze ontwikkeling zal de komende decennia alleen maar erger worden. De boomsavannes in de Sahel zijn op dit moment wereldwijd één van de meest bedreigde leefgebieden.

Waarom is de Sahel zo interessant voor de bescherming van trekvogels? Omdat meer dan een kwart van alle Europese vogelsoorten in de Sahel overwintert en alle vogels die over de Sahara trekken de Sahel nodig hebben om te pauzeren en op te vetten.

Verder vertelde Cresswell dat voor

een aantal vogelsoorten is aangetoond dat de achteruitgang van de broedpopulatie samenhangt met de achteruitgang van hun leefgebieden in de Sahel, bijv. voor Oeverzwaluw, Gekraagde Roodstaart en Grasmus. Ook Grauwe Kiekendieven gebruiken deze leefgebieden en daarom houdt de WGK zich eveneens bezig met de ontwikkelingen rond dit Westafrikaanse landschap.

Hoewel de rol van dit landschap voor onze vogels zo belangrijk is, is er weinig onderzoek naar de ecologie van de vogels ter plekke gedaan. Een aantal mensen zijn begonnen met initiatieven te nemen om de hiaten in onze kennis op te vullen. Maar de groep mensen die vogelonderzoek in Westafrika doet is nog steeds (te) klein.

Volker Salewski somde in zijn praatje nog eens de oorzaken voor de achteruitgang van overwinteraars in de Sahel op. Gebruik van pesticiden zoals DDT was en is vermoedelijk een belangrijke oorzaak voor sterfte. Zoals wij zelf weten worden Grauwe Kiekendieven ook door gebruik van pesticiden bedreigd, als deze tegen sprinkhanen worden ingezet. Omdat de kiek

voornamelijk van sprinkhanen leven in de winter kunnen zij veel pesticiden binnenkrijgen, die de overleving en voortplanting negatief kunnen beïnvloeden. Op dit moment zijn er op dit gebied wel hoopvolle ontwikkelingen, zoals het toenemend gebruik van biopesticiden die niet schadelijk zijn voor sprinkhaan-etende vogels (zie artikel van Wim Mullié in deze nieuwsbrief).

Andere bedreigingen zoals verdwijnen van leefgebieden, veranderingen in de landbouw en klimaatverandering zijn

moeilijker of niet te verhelpen. Op dat vlak kunnen we vaak alleen maar hopen dat de vogels zich kunnen aanpassen aan de veranderende omstandigheden. Ulf Ottosson die onderzoek doet in Noord-Nigeria (in het gebied waar zendervogel Halina zich op dit moment bevindt!) liet bijvoorbeeld zien dat het aantal Grasmussen in

een savannegebied pas afneemt als meer dan de helft van de bomen gekapt worden. Er is dus hoop dat pas erg ingrijpende veranderingen ook ingrijpende gevolgen hebben voor de trekvogels. Hopelijk kunnen de schadelijke ontwikkelingen tegengehouden worden vóór dat zo'n vergevorderd stadium bereikt wordt.

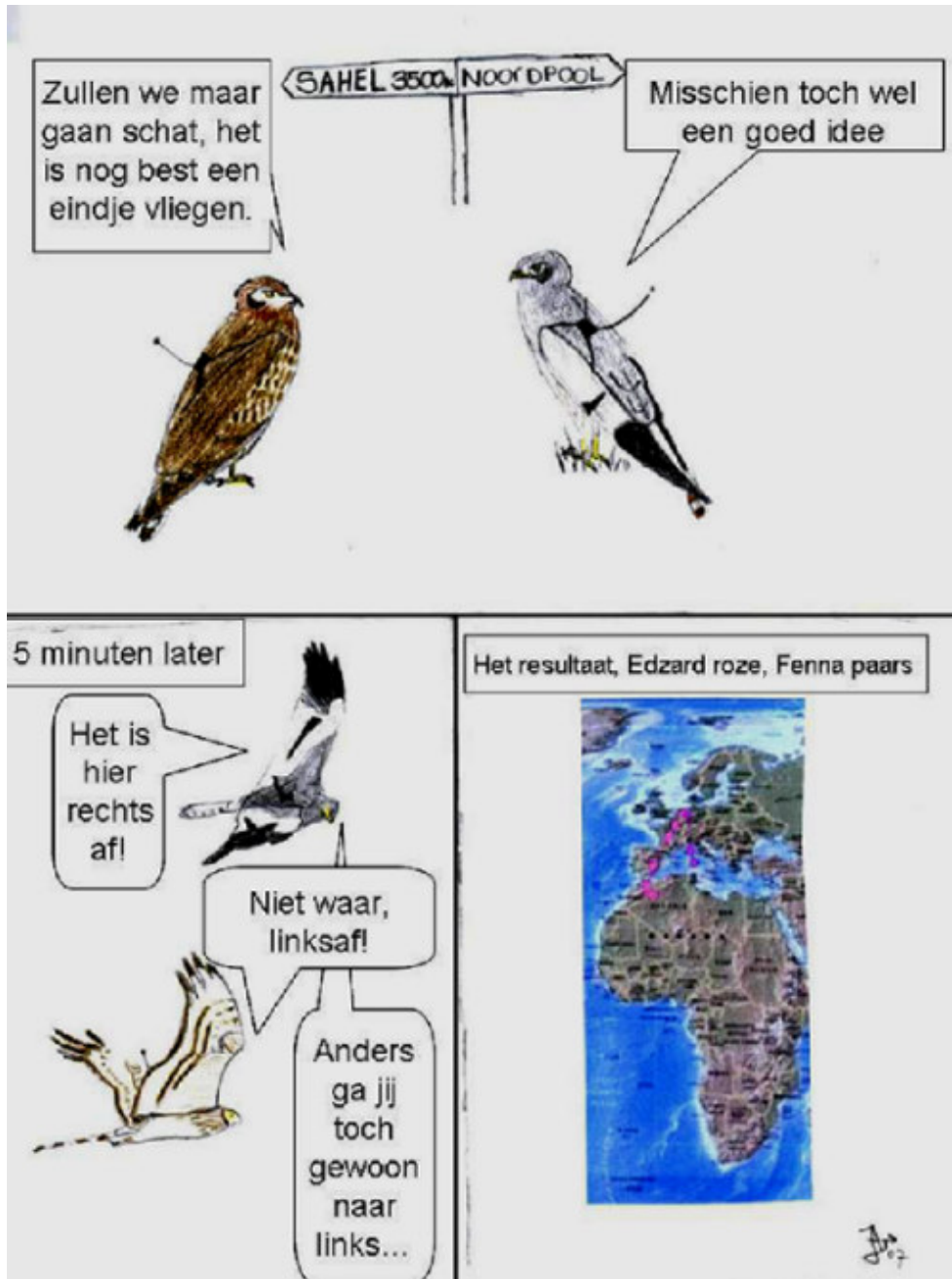
Ottosson liet verder trouwens leuke informatie zien die verkregen was door radiotelemetrie bij de Grasmussen. Het bleek dat individuele vogels zowat de hele winter door op hetzelfde bosje blijven zitten en hun actieradius of home range in die tijd maar enkele tientallen vierkante meters is. Één Grasmus maakte eens een uitstapje van 200 m maar dat was alleen om een concurrent-Grasmus van zijn bosje weg te jagen om daar vervolgens weer terug te komen.

De zenderaars onder ons zullen wel glanzende ogen krijgen bij het idee om ook eens radiotelemetrie bij Grauwe kiekens in Afrika te kunnen doen. Dat zou logistiek erg moeilijk zijn, maar gelukkig kunnen we uit de informatie die we uit onze satellietdata krijgen ook al het één en ander afleiden, hoewel dat op een veel grotere schaal is. We weten immers dat ook onze kiekens vaak wekenlang eenzelfde plek kiezen (maar dan gaat het over 'plekken' van enkele vierkante kilometers groot), waar het hun goed bevalt en ze genoeg voedsel en een goede slaapplek gevonden hebben. Aan ons kiekendief-beschermers en – onderzoekers de verantwoordelijkheid om te zorgen dat onze kiekens ook de komende tientallen jaren nog zulke plekken in de Sahel kunnen vinden en niet eindeloos door het wijde Afrikaanse land moeten rondzwerven om voedsel en leefgebieden te vinden.

Samenvattingen van alle praatjes van de EOU conferentie: http://www.nioo.knaw.nl/homepages/klessells/abstract_boklet.pdf □

~STRIP~

Jorna kijkt naar de trekroutes van Edzard en Fenna

~VAKANTIEPOST~

Beste werkgroepsleden,

Afgelopen zomer was ik met Gerard Müskens en Ronald Zollinger vogels kijken in de Spaanse Pyreneeën. Op 22 Augustus bezochten we de Vale Gieren-kolonie bij Riglos en zaten daar een hele dag te kijken, te filmen en te fotograferen. Om 12.20u verscheen een man Grauwe Kiekendief, die vrij hoog richting zuid overtrok. Let wel, tussen de schroevende Vale Gieren in. De vogel zeilde moeiteloos over met af en toe een vleugelslag. Ik heb er een foto van gemaakt die op ons net verscheen; Hilbrand Schoonveld mailde me dat het geen gezenderde vogel kon zijn omdat hij op de foto de bevestigingsriempjes niet kon ontwaren. Als maker van de vogel cd 'Suite Pygargue' zag ik voor het eerst de Grauwe Kiekendief op trek. Een prachtige waarneming.

Theo van Lent

Werkgroep Grauwe Kiekendief

Postbus 46

9679 ZG Scheemda

Holland

Maltezer marmelade

Door Jorna Arisz

Na een broedseizoen kicken hadden Amy, Martijn en Jorna nog steeds niet genoeg roofvogels gezien. Daarom hebben we onze koffers gepakt en zijn voor een week neergestreken op Malta, om Birdlife Malta te helpen illegale roofvogeljacht te voorkomen.

Na wat gehannes op Schiphol waarbij Jorna een halve kilo handbagage lichter in het vliegtuig stapte, stonden we drie uur vliegen later zwaar puffend in onze Holland kleding op Malta, waar het minstens 10 graden warmer was. Na aankomst hadden we ruimschoots de tijd voor een wandelingetje door de omgeving. Verbazingwekkend waren er nauwelijks locals te vinden (op wat mussen en een verdwaalde koolmees na), terwijl we drie stappen uit het hotel meteen al trekkers zagen. Binnen een uur meerdere groepen wespendif, bruine kiek, boomvalk en torenvalk. Ohja en dan nog de gevallen waar we niet uit kwamen. Tsja een kiek in Nederland is toch wel wat anders dan een kiek op Malta.

Op dag 2 gingen we naar Buskett. Daar veel vogels en weinig jagers (wat daar nl. helemaal verboden is). Dat daar toevalligerwijs een paar dagen voor onze aankomst ook een ongeringde grauwe kiek uit de lucht was geknald even buiten beschouwing gelaten. Er waren in ieder geval zeker veeeeeel vogels en een divers scala aan soorten; wespendif, boomvalk, torenvalk, zwarte wouw, bruine kiek, grauwe kiek, schreeuwarend, visarend. Tevens werden we daar overspoeld met bijeneters, die wij alle drie nog nooit gezien hadden, maar halverwege de middag niet eens meer voor opkeken als ze gezellig kwetterend langskwamen fladderen.

De wespendifen en de zwarte wouw hebben we up close en personal kunnen bekijken. Beider soorten overnachten in het daar aanwezige bos. Tevens besloot een flink aantal bruine kicken vlak in de buurt te gaan kamperen, zodat we ook daarvan konden genieten. Bij thuiskomst het nieuws dat er een flamingo is afgeschoten en er werd die dag een gewonde juveniele wespendif binnengebracht.

Op dag drie besloten we maar eens te gaan deelnemen aan de vroege ochtend sessie wat betekende dat om 5.15u de wekker ging en we voor zonsopgang in het veld stonden te posten. Tijdens de sessie werd een roofvogel geschoten, wat wij gelukkiger wijs niet hebben gezien, tevens werd er op een andere roofvogel geschoten, maar die vloog gelukkig 'gewoon' door. Tussen de middag was er een persconferentie waar het hele verhaal aan een grote groep persmensen werd uitgelegd en een afgeschoten wespendif en het gewonde individu werden getoond als dood en levend bewijs van de illegale jacht op roofvogels. Die jonge nog levende wespendif was natuurlijk wel een van de dieptepunten van het kamp; zo jong, zo mooi en nu al zo'n trauma....Wel een goed moment om wat extra motivatie op te doen om te doen waarvoor we hier waren gekomen. 's Middags waren we gestationeerd bij Nadur, een mooie plek met uitzicht op

zee en het eiland Gozo. Die dag relatief weinig roofvogeltrek, door het slechte zicht. Wel een bekend geluid van thuis; langstreckende gele kwikken. Ja die gaan ook gewoon naar Afrika en komen hopelijk weer terug. In de avond was er een lezing over de illegale praktijken en schokkend waren de foto's van dode vogelsoorten waarvan wij een aantal nog nooit levend heb gezien (zoals bv. de kwak voor Jorna).

Na de intense ervaringen van de dag daarvoor stond Jorna weer vrolijk voor zonsopgang in het veld te posten, terwijl Amy en Martijn het wat rustiger aan deden. Veel wakker wordende wespendifen en helaas was het ook weer raak. Echter als contrast wel nieuwe soorten als cetti's zanger en draaihals. Ook die dag was het niet top voor de roofvogeltrek, maar ja het blijven gewoon beesten en geen goederen op bestelling. Het blijft een apart gevoel om die beesten te zien trekken, ze zijn er bijna, maar ook nog zover weg.

Op dag 5 was het vooral bruine kicken weer, maar Jorna had mazzel met een grauwe kiek. Ook een goede dag voor visarend en op een paar schoten na 15u na (va 15 september is het volledig verboden te jagen na 15u (of zelfs maar een geweer mee te hebben)) redelijk rustig. Echter die dag heeft Jorna in levende lijve gezien hoe de relatie tussen de jagers en de roofvogel mensen is. Na een lange dag kwamen we terug bij de auto's en omdat we wat mensen er om heen hadden zien hangen maar even gaan kijken of alles in orde was, na wat akkefietjes met

lekkere banden op eerdere dagen. Er bleken in totaal 68 pinnen rond de autobanden neergelegd te zijn die ervoor hadden moeten zorgen dat we niet thuis konden komen. Echter hebben we ze uiteindelijk allemaal kunnen vinden en na een bezoekje aan het politiebureau nog op tijd voor het avondeten ook.

De laatste twee dagen hebben we het eiland Gozo bezocht. Hier was de flamingo uit de lucht geknald. Het is er beduidend mooier dan op Malta zelf. De laatste dag keerden Jorna en Amy

nog terug naar Buskett, in de hoop daar weer veel vogels te zien. Helaas was het niet zo briljant als de eerste dag. Pas de dag dat ons vliegtuig ons zou terug brengen naar het koude Holland verbeterde het weer zich, maar dat hebben we dus moeten missen.

Dat de rondgestrooide pinnetjes nog peanuts waren verkeleken wat er na ons vertrek nog allemaal gebeurde kunt u lezen via onderstaande link;

<http://birdlifemalta.org/view.aspx?id=41>

Kortom, voor volgend jaar kunnen we deze vakantiebestemming op grond van zonuren, temperatuur, hoeveelheid (roof)vogels, leuke internationale vogelmensen en last but not least een vakantie die grote aantallen roofvogels helpt (en zeg nou zelf, dat willen we toch allemaal) ten zeerste aanraden! □

Jorna

Amy

Martijn

Vakantie-kiekjes in Hongarije

Door Chris Trierweiler

Het is weer vakantie-tijd geweest! En als je naar huis komt is de eerste vraag: Hoe heb je het gehad? En de tweede vraag: Heb je ook kiekendieven gezien? Maar natuurlijk, anders was de vakantie niet echt geslaagd.

In Hongarije moeten ca. 200 paar grauwe kiekendieven broeden. Niet zo gek veel vergeleken met andere Europese landen maar vergeleken met Nederland natuurlijk al een stuk beter. Ook in Hongarije is reeds tweederde van de paren overgeschakeld naar akkerland, waar ze net als in Nederland bedreigd worden door uitmaaien. Helaas is er via internet geen informatie beschikbaar over de status van het beschermingswerk in Hongarije.

Hongarije bestaat niet zoals ik in mijn hoofd had voornamelijk uit poesta, maar het grootste deel van de voormalige poesta in het Hongaarse lage land is inmiddels weer in cultuur gebracht voor de landbouw. De poesta's zelf zijn ook geen natuurlijke gebieden, maar waren oorspronkelijk overstromingsvlaktes van rivieren. Na het indijken van de rivieren werd de bodem door de landbouw zo uitgeput dat er alleen nog maar wat karig gras wilde groeien. Dat kon nog wel gebruikt worden als weidegronden. Tegenwoordig is de poesta alleen nog maar in een aantal nationale parken en natuurgebieden te bewonderen.

Eén van deze gebieden is het nationaal park Hortobagy in het noordoosten. In augustus bezocht ik dit gebied samen met Arne Hegemann. Het nationaal park heeft ongeveer de afmetingen van Oost-Groningen. In het park boeren de mensen nog op de ouderwetse manier, je ziet ze vaak met antieke trekkers en paardenkarren werken (hoewel we gek genoeg ook de een of andere gloednieuwe John-Deere en New-Holland combine zagen).

Toch lijkt Hongarije vergeleken met bijvoorbeeld Polen in mijn ogen niet typisch Oost-europees. De dorpjes zien er zo uit als ik me jaren 50-Duitsland voorstel. De oma's lopen, soms met een hoofddoek, in hun bloemetjes-schorten over straat. De mensen gaan op zondag in het zwart gekleed naar de kerk. En dan de eindeloze gele grasvlaktes die sterk aan de Nigerijnse savannes doen denken!

Elk dorp heeft minimaal één witte-ooievaar nest. Helaas hebben we geen enkel nest meer bezet gevonden, op één na waren alle witte ooievaars reeds uit het gebied verdwenen.

Daarvoor komt de zwarte ooievaar regelmatig in onze soortenlijst terug: in totaal hebben we honderden gezien, maar dat voornamelijk op de tweede locatie die we tijdens onze reis bezocht hebben: De overstromingsvlakte van de Bodrog-rivier in de buurt van Tokaj (het stadje dat bekend staat om zijn goede wijn), dat noordelijker tegen het

Zempleni-gebergte aan ligt. Daar verzamelen de zwarte ooievaars zich voor de trek en hebben we ze met honderden tegelijk op de thermiek zien cirkelen.

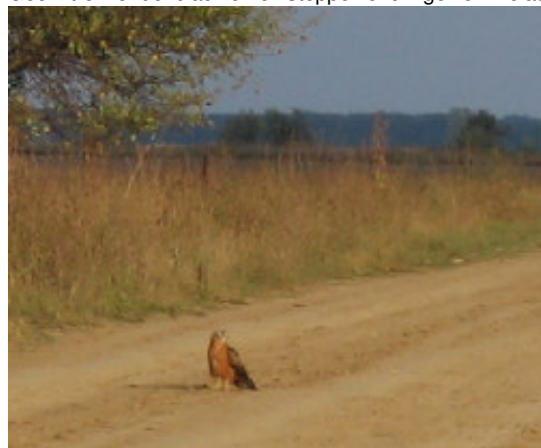
Bij de karper-vijvers in het Hortobagy-park zagen we tientallen dwergaalscholers, vergezeld door een aantal kwakken, en in het riet baardmannetjes en buidelmezen. Op de droogvallende vijver-vlaktes zeearend, lepelaars, kraanvogels, steltkluut, zwarte ibis, en een boel bruine kiekendieven. In de sloten van de poesta zagen we purperreigers en klein waterhoen. Om ons heen vlogen de roodpootvalken, boomvalken, steenuilen, sakervalken en slangearenden.

Highlight was een slangearend die met een slang in zijn klauwen vloog, deze naar zijn bek bracht (hij krulde nog) en hem vervolgens als een spaghetti naar binnen zoog. Dat was het Hongaarse equivalent van een Groningse kokmeeuw die een regenworm naar binnen zuigt! Andere typische poestavogels die we mochten bewonderen waren grauwe klauwier (op elk bosje), grauwe gors (groepen tot 500 individuen), paapje, roodborsttapuit, tapuit, gele kwikstaart, scharrelaar, bijeneter en hop. Tijdens een kano-tochtje over de rivier de Tisza zagen we ook zwarte specht, Syrische bonte specht, witwangstern, witvleugelstern, witoogend, visarend, en veel ijsvogels.

Geweldig was een moment waarbij we op een doodlopend pad stonden dat naar een aantal ruïnes van verlaten boerderijen leidde, en het donkere bellen-geluid van de twintig om ons heen-dwarrelende bijeneters zich vermengde met de weemoedige zang van een groep laag overvliegende kraanvogels in de namiddag-zon. Als je denkt dat het niet meer mooier kan wordt je altijd verrast, en mijn geluk was pas compleet toen ik enkele ogenblikken later boven mijn hoofd in de thermiek niet alleen een zwarte ooievaar, maar ook een roestrode jonge grauwe kiek ontwaarde.

Natuurlijk mocht ook de grote trap niet in het soortenlijstje ontbreken, maar het was pure mazzel dat we de groep van drie ergens in een akker zagen staan. Het woudaapje hebben we nog net op de laatste middag meegepikt.

De bruine kiekendief was de meest voorkomende roofvogel, hoewel het aantal torenvalken aardig in de buurt kwam. Geen wonder eigenlijk bij zoveel ruige vlaktes afgewisseld met sloten en vijvers. De aantallen roofvogels waren in het algemeen hoog vergeleken met Nederland. Geen trekkende blauwe- of steppekieken gezien helaas.

Maar onze tweede waarneming van een jonge grauwe maakte veel goed: deze vogel zat op een leempad in het nationaal park en zijn rode borst straalde in de avondzon. Helaas een ongeringd exemplaar, maar prachtig om de lichte oogkleur te kunnen zien, wat betekent dat het om een jong mannetje ging. Toen hij opvloog en met de kenmerkende verende vleugelslag boven de uitgestrekte poesta-vlakte in het avondlicht verdween was mijn vakantie pas echt geslaagd! □

KIEK EENS AAN..

Kijk mij diep in mijn oude ogen, liefje

We hebben weleens eerder recordverdachte Grauwe kiekendieven in handen gehad: denk aan een 11 KJ man in Oost-Groningen die succesvol broedde en ook nog eens bigaam was (2003).

Deze week bereikte ons het bericht van Hubertus Illner dat hij de terugmelding van zendervrouwje Margret uit de Hellwegbörde had ontvangen, en het blijkt dat deze dame ook recordverdacht is. Margret werd in 1993 als nestjong door Doris Glimm geringd, net toen Manfred Hölker in die streek zijn werk begon (de voorganger van Hubertus). Eigenlijk hadden we Margret dus Doris moeten noemen! Margret werd 2007 in haar 14de KJ op 11 km afstand van haar geboorteplaats teruggevangen en van een satellietzender voorzien. Hubertus dacht al op grond van de korrelige half gele, half bruine ogen dat het om een oude vogel kon gaan. Hij herkende het fenomeen van steenuilen, die ook naarmate ze erg oud worden weer bruinere ogen krijgen. Vrouwjes Grauwe hebben tot ongeveer hun derde jaar bruine ogen en veranderen dan geleidelijk naar fel geel. Margret is de één na oudste bekende Grauwe kiekendief überhaupt (de oudste was 16 KJ). De zender van Margret was wekenlang uit de lucht. We dachten dat de verklaring hiervoor was dat ze door ouderdom was overleden. Tot op 27 september twee signalen uit Zuid-Spanje binnenkwamen! Het moet dus toch om een technische storing van de zender gegaan zijn. We hopen Margret in haar 15de KJ terug te zien en wensen haar een fijne, warme winter.

Een bijzonder moment: blik in de ogen van de bejaarde kiekendief-dame Margret die vlakbij haar geboorteplek in haar 14de KJ succesvol heeft gebroed

Vluchtgegevens XnB/OnF

Nee het gaat hier niet om een chartervlucht richting Westafrika van een dubieuze luchtvaartmaatschappij maar om de vlucht van een jong vrouwtje Grauwe kiekendief.

In een perceel wintergerst van boer Oldenzel in Oost-Groningen broedt een paartje Grauwe kiekendief. Er kruipen vier kuikens uit hun eieren. Eén jongen en drie meisjes. Op vijf juli 2007 krijgen deze jongen wingtags (vleugelmerken). Korte tijd later wordt het perceel gemaaid. Gelukkig staat een beschermhekje om het nest heen. Het is een hete dag, en de glimmende nieuwe combine vreet zich langzaam maar zeker door het gerst heen. Om elf uur 's avonds staan de vrijwilligers er nog steeds om de bijna vliegvlugge jongen te bewaken zo dat ze niet voor de messen van de maaidorser flapperen. Enkele dagen later is het perceel compleet gemaaid. De ouders waren even in paniek maar blijven massa's prooiën naar de mooie grote jongen brengen. Nu zitten de jongen al op de rand van hun beschermkooi, ze gebruiken dat als uitzichtpunt en kijken met hun nieuwsgierige bruine en grijze ogen de wereld in.

Zestig dagen later worden de tags (XnB/OnF) van het één na oudste jong, een vrouwtje, in zuidelijk Frankrijk afgelezen (zie de ster op de kaart). Op 3 september is de jonge vogel bij Balsac (Aveyron) in volle vlucht gezien. Strak op weg richting Westafrika dus. Het jong woog tijdens het ringen 395 gram. Na 1034 km naar het Zuidwesten zal het vrouwtje vast al wat afgetrainder zijn! Wij wensen dit groentje nog een behouden vlucht en hopen haar één van de komende jaren in welk broedgebied dan ook terug te zien.

Kopij

Grote dank aan de auteurs van de stukjes van deze brief!

Hebben jullie ook (weer) kopij voor Monty's Flying Circus? Lever dan je stukje in bij Chris christianetrierweiler@yahoo.com of Jorna jornaarisz@hotmail.com.

Bedankt! *Jullie redaxy*